

BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA OG‘ZAKI HISOBLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH

Mirzaakbarov Abdurasul Mirzaakbarovich

Namangan davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Email: abdurasulmirzaakbarov@gmail.com

Yusupova Aziza Abdulaziz qizi

Namangan davlat pedagogika instituti talabasi

E-mail: yusupova.aziza.8800@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23760408>

Annotatsiya: Maqolada boshlang‘ich sinf matematika darslarida o‘quvchilarning og‘zaki hisoblash ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalari yoritilgan. Og‘zaki hisoblashning matematik tafakkur va tezkor fikrlashni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, muntazam mashqlar, amaliy topshiriqlar hamda interaktiv va o‘yinli metodlardan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: o‘rin almashtirish, guruhlash va taqsimot qonunlari, o‘quv dasturlari, komponentlar, kartochkalar.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF ORAL CALCULATION SKILLS IN PRIMARY SCHOOL MATHEMATICS LESSONS

Annotation: The article discusses the formation and development of oral calculation skills among primary school students in mathematics lessons. The importance of oral calculation in developing mathematical thinking and quick reasoning is analyzed. In addition, the possibilities of using regular exercises, practical tasks, as well as interactive and game-based methods are examined.

Keywords: commutative, associative and distributive laws, curricula, components, cards.

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ УСТНОГО СЧЁТА НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы формирования и развития навыков устного счёта у учащихся начальных классов на уроках математики. Анализируется значение устного счёта в развитии математического мышления и быстроты мышления. Также рассматриваются возможности использования систематических упражнений, практических заданий, а также интерактивных и игровых методов.

Ключевые слова: переместительный, сочетательный и распределительный законы, учебные программы, компоненты, карточки.

Kirish (Introduction // Введение). O‘quvchilarga og‘zaki hisoblash jarayonini o‘rgatish matematika fanining asosiy vazifalaridan biridir. Boshlang‘ich sinf matematika darslarida og‘zaki hisoblash ko‘nikmasini rivojlantirish orqali o‘quvchilarda qisqa vaqt ichida amaliy misol va masalalarni oson hal qila olish qobiliyatini shakllantirish mumkin. Arifmetik amallarni o‘rganishdan oldin bolalar ongiga uning ma‘nosi va mazmunini yetkazish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu vazifa turli xil amaliy ishlarni individual yoki jamoa bo‘lib bajarish asosida o‘tkaziladi.[1]

Adabiyotlar tahlili (Literature review// Литературный обзор). Og‘zaki hisoblash jarayoni qog‘ozga yozmasdan, faqat xayoliy tarzda arifmetik amallarni bajarish hisoblanadi. Bu

jarayonda sonlar ustidagi qo‘shish, ayirish, ko‘paytirish va bo‘lish amallari xotiraga tayanib, tezkor ravishda hisoblash talab etiladi. Yana shuni aytib o‘tish ham joizki, amallarni bajarish davomida o‘rin almashtirish, guruhlash hamda taqsimot qonunlari tezda hisoblab chiqarishga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ushbu ko‘nikmani rivojlantirishda doimiy amaliy mashqlar va tartib bilan rejalashtirilgan o‘quv dasturlari muhim deb hisoblanadi. Undan tashqari, bugungi kundagi zamonaviy o‘qitish metodlari va texnologiyalarini joriy etish o‘quvchilarda og‘zaki hisoblash ko‘nikmalarini shakllantirish uchun samarali yechimdir. **Jumayev M., Jumayev E., Artikbayeva Z., Sultonov M., Qurbanov F.B.ning “Matematika o‘qitish metodikasi” asarida boshlang‘ich sinf matematika darslarida yuz va ming ichida arifmetik amallarni bajarish jarayoni o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini o‘stirishi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishi ta‘kidlangan.** Ko‘paytma va bo‘linma tushunchalari ularning komponentlari orasidagi munosabatlarni mukammal o‘zlashtirishni talab etadi. Boshlang‘ich sinflarda eng qulay usul bilan hisoblash jarayoni, ya‘ni og‘zaki hisoblash jarayoni, murakkab arifmetik amallar bajarishning asosiy tayanchi bo‘lib xizmat qiladi.[2]

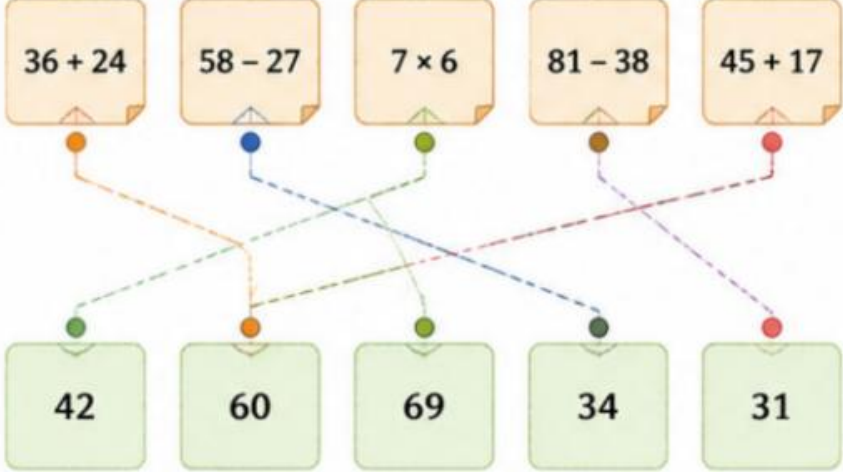
Og‘zaki hisoblashga doir mashg‘ulotlarning samaradorligi mashqlarning hajmi va mazmunigagina emas, balki ularning berilishi va tekshirilishi, o‘quvchilarning bilimini sinash, og‘zaki va yozma mashqlarning almashtirib turilishiga ham bog‘liqdir. Bolalarning og‘zaki hisoblash malakalarini har doim tekshirib turish kerak. Og‘zaki hisoblashga doir mashqlarni birinchi darslardanoq kiritilsa, samarasi ancha yuqori bo‘ladi. O‘quvchilarning og‘zaki hisoblash malakalari turli-tuman mashqlarni bajarishlari jarayonida shakllanadi.[3]

Tadqiqot metodologiyasi (Research methodology//Методология исследования). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining diqqatini jalb qila oladigan bir qator qiziqarli o‘yinli metodlar bor. Ular orqali o‘quvchilarda arifmetik amallarni xayoliy hisoblash ko‘nikmasi tez va oson rivojlanadi. Bu esa o‘quvchilarda murakkab matematik misollarni qismlarga bo‘lib ishlash jarayonida ko‘p vaqt sarflashning oldini olishga ko‘maklashibgina qolmay, o‘quvchilarda mavzuga bo‘lgan qiziqishni uyg‘otadi va og‘zaki hisoblash ko‘nikmasini ham mustahkamlaydi. Misol uchun, “Juftini top” o‘yinli metodida bolalar sariq rangli kartochkalardagi arifmetik amallarni og‘zaki hisoblashlari talab qilinadi.

4 JUFTINI TOP

Misol kartochkalarini ularning javoblari bilan moslashtirish.

$36 + 24$	$58 - 27$	7×6	$81 - 38$	$45 + 17$
42	60	69	34	31

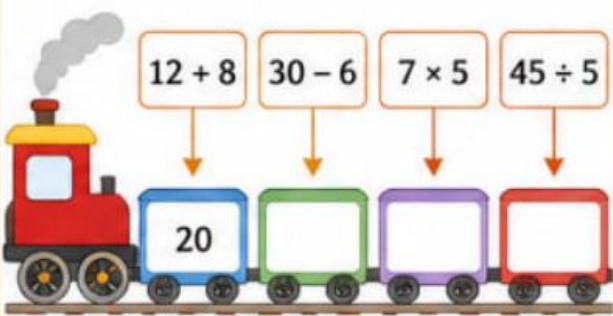
Boshqa bir “Matematik poyezd” deb nomlangan metod orqali o‘quvchilar amallarni bevosita o‘zlari hisoblashlari kerak bo‘ladi.

4 MATEMATIK POYEZD

Poezddagi bo‘sh vagonlarga misollar javobini tartib bilan yozish.

$12 + 8$	$30 - 6$	7×5	$45 \div 5$
20			

Javoblar: 20, 24, 35, 9

“Kubiklar o‘yini” metodi esa o‘quvchilarning kayfiyatlarini ko‘tarish bilan birga ulardagi tez og‘zaki hisoblash ko‘nikmasini ham mustahkamlaydi.

5 KUBIKLAR O‘YINI

Kubiklarga tushgan sonlar bilan berilgan amalni bajarish.

6

×

4

=

Yana bir misol:

9

+

3

=

Javob: 24 va 12

Tahlillar va natijalar (Analyses and results//Анализы и результаты). Yuqoridagi kabi o‘yinli metodlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun juda mos, samarali va qiziqarli hisoblanadi. Bu kabi metodlar bilan bir qatorda muntazam amaliy mashqlardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, qo‘shish va ayirishga oid mashqlarda sonlarni qulay guruhlash orqali hisoblash usullaridan foydalanish mumkin: $25 + 18 + 2 = 25 + (18 + 2) = 45$, $36 + 10 + 24 = (36 + 24) + 10 = 70$, $75 - 25 = 50 + (25 - 25) = 50$. Ko‘paytirish amallarida esa sonlarni qismlarga ajratish natija beradi. Masalan, $6 \times 12 = 6 \times (10 + 2) = 6 \times 10 + 6 \times 2 = 60 + 10 = 72$.

Xulosa (Conclusion//Заключение). Xulosa qilib aytganda, og‘zaki hisoblashni o‘rgatish boshlang‘ich ta‘limda juda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘quvchilarning matematik tafakkurini kengaytiradi, tezkor fikrlash qobiliyatini shakllantiradi va murakkab misollarni qismlarga ajratib yechishga yordam beradi. Bu ko‘nikma muntazam mashqlar, amaliy topshiriqlar hamda o‘yinli metodlar orqali yanada mustahkamlanadi. Shuningdek, ularning mustaqil ishlash qobiliyatini kuchaytirib, kundalik hayotda tezkor va aniq hisob-kitob qilish imkonini beradi. Natijada, og‘zaki hisoblashni puxta o‘zlashtirgan o‘quvchilar keyingi bosqichlarda murakkab matematik tushunchalarni osonroq qabul qiladi va kelajakdagi kasbiy faoliyatida ham samarali hisob-kitob qilish qobiliyatiga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

7. Shodiyev R.D. Araboyeva S.X. BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA ARIFMETIK AMALLAR YORDAMIDA OG‘ZAKI HISOBLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI. - “Mug‘allim ham uzliksiz bilimlendiruy” ilmiy-metodik jurnali 2022-yil. 117-bet.
8. Jumayev M., Jumayev E., Artikbayeva Z., Sultonov M., Qurbanov F.B. MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASI. – Toshkent “Innovatsiya-Ziyo” 2022. 70-bet.
9. Ergasheva Sh.N., Ortiqova G.I. BOSHLANG‘ICH MATEMATIKA KURSIDA OG‘ZAKI HISOBLASHGA O‘RGATISHNING O‘RNI. - Ученый XXI века – 2022. 50-bet.

10. Mirzaakbarovich, M. A. (2024). BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA GRAFIKLAR, DIAGRAMMALAR VA JADVALLARNI O‘RGATISH METODIKASINING DOLZARBLIGI. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 2(54), 106-111.
<https://erus.uz/index.php/er/article/view/4330>
11. Mirzaakbarov, A. M. RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TALABALARNING MILLIY KONTENT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI.
<https://milliycontent.uz/storage/workexperience/01KXTCNWBX0FDEASXHEK5YQF92.pdf>
12. Mirzaakbarovich, M. A. (2024). BOSHLANG ‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA GRAFIKLAR, DIAGRAMMALAR VA JADVALLARNI O‘RGATISH METODIKASINING DOLZARBLIGI. *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali*, 2(54), 106-111.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=2yUIkgEAAAAJ&citation_for_view=2yUIkgEAAAAJ:HoB7MX3m0LUC